

Våra parker.

AF CHEVALIER.

Det har mången gång i denna bok framhållits, att Stockholm är en de stora och skarpa kontrasternas stad — ett i och för sig rätt naturligt förhållande på grund af samhällets lifligt fortgående storstadsutveckling, men ändå anmärkningsvärdt därför att denna utveckling försig-

gått under vida kortare tid än hos mången af kontinentens storstäder. Därför framträda också kontrasterna så mycket märkbarare, isynnerhet för gamla stockholmare — ja, dessa behöfva ej vara så synnerligen gamla, ty äfven de som äro födda på 1850- eller 1860-, kanske till och med 1870-talet, finna ofta hur det nutida Stockholm i många afseenden är ganska olika deras barndoms och ungdoms stad.

Man hör stundom hur iakttagelserna härom ledsagas af klagan eller åtminstone något vemodigt uttalande. Stockholmarne

äro ju kända för den kärlek, hvarmed de hänga fast vi det gamla. De äro fästade vid gamla vanor, de dväljas gärna bland det förflutnas minnen och i sina fäders mer eller mindre lyckligt rekonstruerade miljö, och ändock är det förunderligt hur de låtit sin stad förändras. Det är väl så, att ett annat af deras lynnesdrag, nämligen lättrogheten, tagit öfverhanden öfver de veka, pietetsfulla känslorna. Vederbörande ha hållit framför dem försköningarnas Fata morgana, och sålunda ha de fått ett flertal af sina gamla minnesrika palats raserade och ersatta med arkitektoniska missfoster, några af sina härligast belägna öppna platser ohjälpligt fördärfvade, men också — det vore orättvist och otacksamt att påstå något annat — åtskilliga andra väsentligt förändrade till deras fördel. Den berättigade belåtenheten med de sistnämnda har kommit mången att svälja förtreten öfver de förstnämnda, och för de unga generationer, som redan äro under uppväxt, som allt fortfarande skola komma och som ej kunna anställa några jämförelser, är t. ex. Helgeandholmens vandalisering en saga, hvars innebörd de ej fatta, då de ju ej veta hvad platsen kunnat blifva och då de i flere af våra parker och lustgårdar äga vittnesbörd om, att fäderna i alla fall ej voro utan vare sig sundt förnuft eller skönhetssinne.

Öfverseendets och tacksamhetens känslor torde sålunda f. n. vara de, som behärska stockholmarne, när de reflektera öfver sin stads utseende och gestaltning, och vi kunna knappt göra något annat än ena oss med dem, då ju tillståndet kunde vara sämre, än det är, och då vi jämte åtskilliga missgrepp kunna konstatera tillvaron af mycket, som är vackert och ästetiskt tillfredsställande.

För den som t. ex. erinrar sig hur Karl XIII:s torg eller numera Kungsträdgården på 1860- och 70-talen närmast var att förlikna med en öken, hvari de tvänne sidoalléerna bildade de enda men skäligen trista oaserna, erbjuder anblicken af det nutida, med vackra buskager och blomstergrupper smyckade promenadfältet nästan oblandad glädje. Vi ha fått vänja oss vid vår nuvarande dynastis adoptivfader och hans med måhända omedveten ironi tillkomna omgifning af lejon som en af hållpunkterna för ögat och vid den allt för lågt stående hjältekonungen med hans krukor som en annan, och vi måste väl med resignation

finna oss i att Malmö och Helsingborg och ej hufvudstadens förnämsta platser försetts eller förses med de vackraste ryttarstoderna i riket. Men vi ha en ersättning i stadsträdgårdsmästaren Medins förmåga att anordna planteringar, och rhododendron, tulpaner, kaktéer, fuchsior o. s. v. äro lyckligtvis företeelser, som verka ungefär lika behagligt, om de stå högt eller lågt, om de förekomma kring mörsare eller lejon eller till och med som infattning åt Molinska najader i brons. Blomstergrupperna ha skänkt färg och fägring åt de brungula, ledsamma vidder, som efterträdde den gamla i sin kanske något stela, men dock eleganta och koketta franska stil så vackra kungliga lustgården, och de lämna ännu långt in på hösten en intagande ram åt det mondäna stockholmska promenadlifvet, åt den populära, under klingande spel dagligen marscherande paraden, åt de för angelägena ärenden eller sysslor vandrande, såväl som åt de talrika dagdrifvarne. Att »gå i torget», som det allt fortfarande heter, är en mycket omtyckt stockholmsförströelse, och det är rätt intressant och lärorikt, om man vill bilda sig en föreställning om ett flertal af hufvudstadens karaktäristiska klasstyper. Kungsträdgården är nämligen den stora kittel, hvari dagshandelserna bykas, den gryta, hvari skvallret kokas eller förvälles, ofta nog saltas och peppras, och från smakrådet under alléernas lindar, hvilka någon rätt träffande kallat kunskapens träd på godt och ondt, hämtar mången sin egen åskådning om sin nästa, opinionen må nu ledas af gamle general Sven, kunglig sekter Isidor, eller direktör Gustaf Fredriksson eller några andra af torgets välkända och trognaste habituéer.

Men om kvällarna, sommarens ljumma eller höstens svala och månskensbelysta, då är det mindre lifligt i Kungsträdgården, om man undantager den afdelning af densamma, där Blanchs kafés gratismusik och läskedrycker erbjuda särskilda lockelser, än i den vida mindre men lummigare Berzelii park. Den store kemistens löfrika omgifningar äro nämligen mycket omtyckta af en mängd stockholmare, särskildt från de bredare lagren, hvilka säkerligen äro ganska obekanta med de kemiska föreningarna, men däremot tycka om att ingå erotiska förbund i halfdunklet under pilarnas och hängaskarnas grenar. Det är ju så ljuft att

efter dagens släp vid symaskinen eller med matlagning och diskar få svärma en stund vid de Bernska Straussvalsernas toner tillsammans med gardenas raska gossar eller den kungliga flottans barhalsade kanonier, och i mången ung pigas lif utgör den Berzelianska kvällsstunden det enda poetiska momentet — dock ofta nog med modersglädjen eller moderssorgen som mer prosaiska konsekvenser.

Berzelii park.

Ja, våra parker ha sin måhända största betydelse däri, att de äro att räkna bland kärlekens hjälpmedel. Vi mena naturligtvis mindre deras roll och användning som operationsbas för släktets ökning eller som preliminära häckningsplatser, utan deras mer mångsidiga och mer ideella uppgift i kärlekens tjänst. De lämna de trånga gatornas och grändernas invånare deras kanske enda bekantskap med naturen, en visserligen ordnad och putsad, förfinad natur, men dock rikare än vindskupornas och gårdsrummens geranier, balsaminer och pelargonier och sålunda ägnad att

finna oss i att Malmö och Helsingborg och ej hufvudstadens förnämsta platser försetts eller förses med de vackraste ryttarstoderna i riket. Men vi ha en ersättning i stadsträdgårdsmästaren Medins förmåga att anordna planteringar, och rhododendron, tulpaner, kaktéer, fuchsior o. s. v. äro lyckligtvis företeelser, som verka ungefär lika behagligt, om de stå högt eller lågt, om de förekomma kring mörsare eller lejon eller till och med som infattning åt Molinska najader i brons. Blomstergrupperna ha skänkt färg och fägring åt de brungula, ledsamma vidder, som efterträdde den gamla i sin kanske något stela, men dock eleganta och koketta franska stil så vackra kungliga lustgården, och de lämna ännu långt in på hösten en intagande ram åt det mondäna stockholmska promenadlifvet, åt den populära, under klingande spel dagligen marscherande paraden, åt de för angelägena ärenden eller sysslor vandrande, såväl som åt de talrika dagdrifvarne. Att »gå i torget», som det allt fortfarande heter, är en mycket omtyckt stockholmsförströelse, och det är rätt intressant och lärorikt, om man vill bilda sig en föreställning om ett flertal af hufvudstadens karaktäristiska klasstyper. Kungsträdgården är nämligen den stora kittel, hvari dagshändelserna bykas, den gryta, hvari skvallret kokas eller förvälles, ofta nog saltas och peppras, och från smakrådet under alléernas lindar, hvilka någon rätt träffande kallat kunskapens träd på godt och ondt, hämtar mången sin egen åskådning om sin nästa, opinionen må nu ledas af gamle general Sven, kunglig sekter Isidor, eller direktör Gustaf Fredriksson eller några andra af torgets välkända och trognaste habituéer.

Men om kvällarna, sommarens ljumma eller höstens svala och månskensbelysta, då är det mindre lifligt i Kungsträdgården, om man undantager den afdelning af densamma, där Blanchs kafés gratismusik och läskedrycker erbjuda särskilda lockelser, än i den vida mindre men lummigare Berzelii park. Den store kemistens löfrika omgifningar äro nämligen mycket omtyckta af en mängd stockholmare, särskildt från de bredare lagren, hvilka säkerligen äro ganska obekanta med de kemiska föreningarna, men däremot tycka om att ingå erotiska förbund i halfdunklet under pilarnas och hängaskarnas grenar. Det är ju så ljuft att

efter dagens släp vid symaskinen eller med matlagning och diskar få svärma en stund vid de Bernska Straussvalsernas toner tillsammans med gardenas raska gossar eller den kungliga flottans barhalsade kanonier, och i mången ung pigas lif utgör den Berzelianska kvällsstunden det enda poetiska momentet — dock ofta nog med modersglädjen eller moderssorgen som mer prosaiska konsekvenser.

Berzelii park.

Ja, våra parker ha sin måhända största betydelse däri, att de äro att räkna bland kärlekens hjälpmedel. Vi mena naturligtvis mindre deras roll och användning som operationsbas för släktets ökning eller som preliminära häckningsplatser, utan deras mer mångsidiga och mer ideella uppgift i kärlekens tjänst. De lämna de trånga gatornas och grändernas invånare deras kanske enda bekantskap med naturen, en visserligen ordnad och putsad, förfinad natur, men dock rikare än vindskupornas och gårdsrummens geranier, balsaminer och pelargonier och sålunda ägnad att

öka och underhålla kärleken till blommor och grönt — två glädjefaktorer i stockholmarnes lif, hvilkas betydelse vi se t. ex. i det traditionella midsommarfirandet eller i julens granar och silkespappersrosor. Nu mer behöfver man ej vid ledsnaden på stads-kvarterens luft och begränsade vyer tåga ut till Djurgården, Haga eller Uggleviken, hvilket är tidsödande nog ehuru alltid att rekommendera, för att få ren oxygen i lungorna och lätthet i sin-nena. Vår tid känner riktigheten af regeln »tid är penningar», och det har därför varit välbetänkt af vederbörande att, oafsedt andra kraf och hänsyn, i de nya och tåriska öppna, planterade platserna skänka stadens arbetande, idoga invånare rekreatiöns-möjligheter på närmare håll.

Gå en middagsstund eller afton till den på Vasastadens södra kant belägna Tegnér-lunden eller till Kungsholmens Kronobergs-park, och ni skall snart inse, hvilken stor och välgörande upp-gift de främja. Här leka barnen både sommar och vinter och vinna krafter att motstå verkningarne af de mången gång i hy-reskasernerna långt ifrån tillfredsställande sanitära förhållandena; här sitta mödrarna med sina sömnader och andra handarbeten, mor- och farmödrarna med sina kaffe- och cikoriedekokter, och de vackra utsikterna öfver den af glittrande vatten omgifna sta-den fångsla den trötta arbetaren att tillbringa rasterna i det fria i stället för på krogen eller i nykterismens nästan lika tunga at-mosfer. Och i Vanadislunden borta i Stockholms Sibirien, där kan man lefva ett ännu friare lif, ty man är ännu längre borta från öfverklassen med dess korrekta manér och rynkade näsor. Det är nästan en bit af det gamla Lilljans, som flyttat in inom stadens hank och stör; men vill man se de s. k. kolvingarne och deras gelikar, dessa varelser, som, hur humoristiska de än må vara, åtminstone socialt sedt äro rätt sorgliga, lefva friluftslif ej blott å yrkets vägnar eller »på luffen», då bör man passa någon solhet dag och rekognoscera Hvita Bergen eller Tantolunden. Här hafva sträfvandena att skapa en förskönande växtlighet ännu stannat i lindan, men samhällets olycksbarn ha inga anspråk på rosenbäddar; för dem äro de under högsommaren af solen brun-brända kullarna mjuka nog, på våren strör maskrosen in sin gyllene prakt bland det friskt grönskande gräset, vid midsommar

ståtar hundlokan med sina som tarfliga ansedda, men dock så underbara parasollblomster, och när hösten kommer, står kard-borren på dikeskanten och blickar med sina violetta ögon öfver traktens tobaksåkrar — en symbol af den grofva men sega kraft, hvarmed storstadsutkanternas organismer streta emot kulturens förfining. I denna omgifning ligga våra laroner på rygg och filosofera öfver himlahvalfvets rundning eller troligare öfver den för lifhankens uppehållande nödvändiga »kofvans» åtkomst, sol och jord förena sig om tillhandahållandet af den önskade vär-

Tantolunden.

men, medan de af vederbörande planterade björkarna och andra träden lämna den emellanåt behöfliga skuggan. Äfven här så-lunda något af idyll, som dock försvinner med höstkylan eller blåser bort med snöstormarna, hvilka kläda Hvita Bergen och höjderna vid Tanto i vinterdräkt.

Vi ha i en hast kommit från Kungsträdgården till det yttersta Söder — för att visa ett par skilda exempel på hufvudsta-dens parkväsen, — men om vi måhända något för mycket fram-hållit ruderväxternas förekomst i de södra parkanläggningarna,

så är dock deras tillvaro där säkerligen i aftagande. Det är ju gifvet, att det för öfrigt mycket rikliga anslaget till parker och planteringar skall i främsta rummet komma stadens centrala delar till godo, men i den mån man hinner skall också planteringarna i de aflägsnare och anspråkslösare kvarteren erhålla ett förfinadt utseende och i och med detsamma börja sitt förädlande inflytande på omgifningarna. Stadens växthus och plantskolor äro rikt försedda med alla de träd- och buskarter och blommande örter, som visat sig lämpliga för vårt klimat, och vi äga i Linnéparken — den för alla stockholmare så kära gamla Humlegården, som en annan penna i denna bok redan karaktäriserat som barnens paradys — en mönsterlustgård, efter hvilken man kan hoppas, att de yttre stadsdelarnas ännu ofullkomliga planteringar skola komma att utveckla sig. Och skulle man behöfva ännu rikare modeller, kanske till och med en rent vetenskapligt botanisk ledtråd jämte den hortikurella, då ligger ju Bergiilund eller Vetenskapsakademiens föryngrade Bergianum nära intill hufvudstaden för lärrika studier. Vi kunna med allt skäl räkna denna förträffliga botaniska trädgård med bland våra parker, ty oafsedt att det är storstäders vana att som sina tillhörigheter anse sina närmaste omgifningar kan man för Bergiilunds samhörighet med Stockholm anföra det faktum, att trädgården är en från själfva staden utflyttad plantage. Ännu för mindre än ett par decennier sedan var Bergianum nämligen beläget vid gamla Carlbergshallén, men när staden började förseas med bostadskvarter i dessa förut mest af tobaksland och handelsträdgårdar upptagna trakter och Vasastaden reste sig med märkvärdig hast och förmåga att ytterligare utvidga sig, då gjorde Vetenskapsakademien en god affär genom att försälja den Bergianska stiftelsens tomter i staden, men tillika en lofvärd gärning genom att använda köpesumman för skapandet af det nya Bergiilund på det gamla Freseatis ägor vid norra Brunnsvikens vackra stränder.

Här i härlig Haganatur har Stockholm sålunda erhållit sin kanske vackraste och utan allt tvifvel intressantaste parkanläggning, ty Bergiilund hyser inom sitt stora, kuperade område mycket af intresse ej blott för botanisten och den fackbildade trädgårdsmannen, utan äfven för andra besökande. Det är nämligen

omöjligt att ej dess blomsterkvarter, dess vackra buskgrupper, dess talrika olika trädsorter, dess *Victoria regia*-hus o. s. v. skola verka fängslande äfven på dem, som äro obekanta med eller ej förut reflekterat öfver växtvärldens dragningskraft och underhållande åskådningsmaterial. I själfva verket kan man, om man är uppmärksam och gör sig mödan undersöka vegetationen, få en rätt instruktiv lektion i växtgeografi, ty Sibiriens vackra barrträd omväxla här med de amerikanska Klippbergens buskarter, den

lappländska fjällfloran med åtskilliga af södra Europas och Medelhafsländernas blommande örter m. fl., och i det stora varmbassänghuset, där Amazonflodens *Victoria* nu ett par somrar vecklat ut sina praktfulla blommor, får man också se den blå näckrosen från det tropiska Afrikas kustländer och hinduernas och egypternas heliga *Lotus* m. fl. andra tropiska rariteter.

Stockholm har således fått en botanisk trädgård, som väl ej ännu kan täfla med Londons Kew-garden eller Paris' Jardin d'acclimatation, men som i alla fall gör sin styresman, professor

Veit Wittrock, all heder, isynnerhet om man betänker den korta tid, som användts för densammas danande, och de klimatiska förhållandena, som under våra höga breddgrader blott omedgörligt låta lämpa sig för den sydländska växtlighetens utveckling.

Mälardrottningen har äfven som parkstad ryckt fram i första ledet bland storstäderna. Våra öppna med planteringar försedda platser inom stadens eget område äro visserligen smärre, än hvad fallet är mångenstädes i utlandet, men de äro tillräckliga till stadens nuvarande storlek. Tilltager denna, som ju är antagligt, och utvidgningen börjar göra anspråk på de ännu landtliga omgifningarnas förvandling till bostadskvarter, då må man dock hoppas, att vederbörande skola tillse — Videant consules etc. — att t. ex. ej Skepps- och Kastellholmarne, ej den främre Djurgården, ej Mälarstränderna vid Essingen, Ulfsunda o. s. v. komma att offras. Man får hoppas på de nya stadsdelarnas uppkomst på andra och mindre natursköna områden och på en tillökning i våra villastäders antal och omfattning samt att Stockholm sålunda skall få bibehålla sin ännu så vackra och tämligen oförstörda naturliga infattning af glittrande vattenspeglar och grönskande skogar och slätter.

